

Tieteelliset seurat osana tutkimusjärjestelmää

Aura Korppi-Tommola

Tieteelliset seurat ovat olleet 1800-luvun puolivälistä lähtien merkittävä osa suomalaista tutkimusjärjestelmää. Niillä on ollut useita tehtäviä kuten julkaisutoiminta, kansainvälinen julkaisujen vaihto ja tieteenalojen kansainvälisistä suhteista huolehtiminen sekä tutkimustulosten yleistajuinen tiedottaminen. Ne ovat aloittaneet uusia tutkimushankkeita ja osallistuneet tiedepoliittiseen keskusteluun. Tiedeyhteisön laajennuttua seuroille on tullut tärkeä tehtävä tieteenalojen kansallisina koordinaattoreina. Tiedeakatemioilla on oma tieteenaloja kokoava ja kansainvälisten suhteiden hoitamisen tehtävänsä.

Kun 1800-luvun lopulla pelättiin yliopiston venäläistämistä, tieteelliset seurat muodostivat yhteistoimintaansa varten Tieteellisten seurain valtuuskunnan turvatakseen tuolloin kukoistaneet ja voimakkaan kasvun kautta eläneet kansalliset tieteet. Yhteisen rintaman muodostamista pidettiin niin tärkeänä, että senaatti antoi määräyksen valtuuskunnan perustamisesta ja osoitti sille taloudellisia resursseja ja toimitilat valtion puolesta. Valtuuskunta otti tehtäväkseen myös jäsenseurojen toimintaedellytyksistä huolehtimisen ja alkoi osallistua tiedepoliittiseen keskusteluun.

Valtuuskunnasta on tullut merkittävä tiedepoliittinen asiantuntija, koska se toimii jäsenseurojen yhteisenä äänenä. Sen mielipiteille antaa painoarvoa se, ettei se edusta yksittäisiä yliopistoja, tutkimuslaitoksia, tieteenaloja tai muutakaan intressiryhmää, vaan toimii riippumattomana asiantuntijaelimenä. Sen yli 200 tieteellistä seuraa ja kolme tiedeakatemia edustavat kaikkia tieteenaloja. Sen jäsenseuroissa toimii yli 200 000 tieteenharjoittajaa ja harrastajaa.

Toimintaa on kehitetty yhteistyössä Opetusministeriön ja Suomen Akatemian kanssa. Julkaisutoimintaa ja tieteellisen kirjallisuuden vaihtoa on käsitelty mm. yhteisissä seminaareissa. Opetusministeriö on tukenut val-

tuuskunnan toimintaa veikkausvoittovaroista ja Suomen Akatemia on myöntänyt avustuksia jäsenseurojen julkaisutoimintaan. Tieteellisten julkaisusarjojen kustantaminen on toiminut tieteellisissä seuroissa niin hyvin, että Suomeen on syntynyt yliopistopainoja kansainvälisesti katsoen varsin myöhään eivätkä ne vastaa niin laajasti tutkimustulosten julkisaattamisesta kuin monissa muissa maissa.

Valtuuskunta on ollut aloitteentekijä ja taustayhteisö useissa hankkeissa, kuten Tiede-lehti, Tiedekeskus Heureka, ulkomailta toimivat Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit ja Suomen tieteen historia-hanke.

Yleinen vapaan kansalaistoiminnan arvostuksen nousu on näkynyt 2000-luvulla siten, että valtuuskunta on saanut uusia tehtäviä ja sen kosketuspinta julkisen tiedehallinnon kanssa on laajentunut mm. yhteistyössä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan sekä Pohjoismaisen bioetiikkatoimikunnan kanssa.

Pitkä yhteistyö julkaisutoiminnan kehittämiseksi johti kevään 2005 aikana neuvotteluihin, joiden tuloksena Suomen Akatemia päätti 2.6.2005 delegoida Tieteellisten seurain valtuuskunnalle julkaisutoimintaan ja kansainväliseen toimintaan osoitetusta määrärahasta päättämisen. Tukea voidaan myöntää julkaisusarjojen lisäksi kansainvälisten liittojen jäsenmaksuihin ja näiden liittojen luottamushenkilöiden ja kansainvälisten julkaisusarjojen toimituksien jäsenten matkakustannuksiin.

Valtuuskunnalla katsotaan olevan tieteellisiä toimikuntia paremmat mahdollisuudet seurata julkaisutoiminnan kehittymistä ja ohjata seuroja tarkoituksenmukaiseen toimitustyöhön ja julkaisuja koskevan talouden hoitoon. Akateмиassa päätökset tehtiin tieteellisissä toimikunnissa, joilla oli erilaisia käytäntöjä. Valtuuskunnan päätöksentekojärjestelmällä pyritään ta-

kaamaan samojen kriteerien käyttö päätöksenteon pohjana, kun kaikkia hakemuksia käsitellään yhtäaikaa esitystä valmistelevalle hallituksen nimeämässä julkaisuajaksessa ja sen jälkeen hallitus tekee jaoksen esityksen pohjalta päätöksen. Tällä pyritään seurojen tasapuoliseen kohteluun.

Toiminnan laajenemisen takia on tullut ajankohtaiseksi, että valtuuskunnan oikeushenkilöasema, sen toimielinten oikeudellinen asema ja vastuut saatetaan nykyistä lainsäädäntöä vastaaviksi. Keisarin ja senaatin määräykset yli sadan vuoden takaa eivät enää vastaa nykyistä lainsäädäntöä. Opetusministeriön asiaa pohtinut työryhmä on ehdottanut, että valtuuskunnasta säädettäisiin lailla. Tällöin valtuuskunnasta tulisi julkisoikeudellinen yhteisö, jolla oli-

si eräitä julkisia, lähinnä julkaisutoimintaan liittyviä tehtäviä, mutta sillä olisi kuitenkin laaja itsenäinen yhdistyslakiin perustuva toimintavapaus.

Lain säätäminen vahvistaisi yli sata vuotta jatkuneen käytännön. Tämä olisi kansainvälisesti katsoen ainutlaatuinen järjestely. Se osoittaa syvää molemminpuolista luottamusta vapaan tiedeyhteisön ja julkisen tiedehallinnon välillä. Näin voi olla vain aidosti avoimessa ja demokraattisesti hallitussa maassa.

Kirjoittaja on Tieteellisten seurain valtuuskunnan toiminnanjohtaja ja valtuuskunnan asemaa selvittäneen työryhmän sihteeri (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:44).